

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ БІЗНЕС-СТРУКТУР У ТОРГІВЛІ

О. А. КРУГЛОВА, кандидат економічних наук;

Л. А. МИХАЙЛОВА

(Харківський державний університет харчування та торгівлі)

Анотація. Подано результати аналізу ефективності функціонування інтегрованих бізнес-структур у торгівлі; досліджено основні результати діяльності та показники рентабельності торговельних мереж; підтверджено більш високий рівень ефективності функціонування інтегрованих структур порівняно з іншими формами функціонування бізнесу в торгівлі.

Ключові слова: ефективність, інтегрована бізнес-структура, торгівля, торговельна мережа, рентабельність.

Глобалізація та посилення конкурентної боротьби на ринках ресурсів, товарів і послуг доводять об'єктивність процесів об'єднання потужностей, виробництв і капіталу та створення на цій основі інтегрованих бізнес-структур (ІБС) у різних сферах економіки. Вирішуючи власні завдання із розширення економічного простору та посилення конкурентних позицій інтегровані бізнес-структури, разом із тим сприяють модернізації національної економіки, її фінансовій і бюджетній стабільності. Наявність галузевих інтегрованих бізнес-структур свідчить про конкурентоспроможність цих галузей як на зовнішньому, так і внутрішньому ринках і їх інвестиційну привабливість. Незважаючи на особливості організації цільові настанови функціонування та розвитку інтегрованих структур бізнесу, вони відповідають загальним цілям господарювання будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності та визначаються як забезпечення інтересів власників, зростання вартості бізнесу та його цінності. Загальні цільові настанови уточнюються та коригуються з огляду на результати діяльності, що доводить значущість оцінки ефективності функціонування інтегрованих бізнес-структур у загальному процесі управління цими господарюючими суб'єктами.

Теоретичні та практичні аспекти організації та управління інтегрованими бізнес-струк-

турами розглянуто в працях як українських, так і зарубіжних учених. У працях Р. Каплана, Д. Нортон, Т. Момот увагу приділено системі показників для комплексної оцінки розвитку ІБС [1, 2]. Проблематика стратегічного управління ІБС подано у працях О. Пушкаря, Ю. Жукова, А. Пилипенка, О. Чернеги, О. Озаріної [3, 4]. Прикладні аспекти управління ІБС з урахуванням збалансованої системи показників подано у праці А. Пилипенка та І. Ярошенко [5]. Питання оцінки розвитку підприємницьких структур з урахуванням галузевих особливостей розглянуто в працях Н. Власової, О. Колчкової, Н. Голошубової [6, 7]. Огляд публікацій із проблем оцінки ефективності діяльності торговельних підприємств загалом та інтегрованих бізнес-структур у торгівлі зокрема свідчать, що результати оцінювання стану й ефективності функціонування інтегрованих бізнес-структур у торгівлі недостатньо повно висвітлені, це зумовило актуальність проведення досліджень у цьому напрямі.

Метою статті є дослідження ефективності функціонування інтегрованих бізнес-структур у торгівлі. Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання: а) визначити напрями оцінювання ефективності функціонування інтегрованих бізнес-структур; б) оцінити ефективність господарської діяльності інтегрованих структур у торгівлі з використанням методу порівняльної комплексної оцінки.

За результатами проведених досліджень визначено, що одним із центральних понять у економіці підприємства є «ефективність діяльності». Дослідження виявило неоднозначність у трактуваннях цього терміна. Здебільшого ефективність діяльності підприємства отожднюють із оптимальністю, економічністю, результативністю, що, на нашу думку, є суперечливим. Кожна з поданих характеристик відображає окремих аспекти існування економічної системи, а саме: оптимальність – найкращий варіант із усіх можливих за визначеним критерієм; економічність – вигідність, можливість отримати економію за використання поданого ресурсу (технології); результативність – ступінь наближення до цільової (бажаної) характеристики системи. На відміну від поданих характеристик, ефективність діяльності виражає причинно-наслідкові зв'язки, які виникають у процесі функціонування господарюючого суб'єкта та відображає співвідношення між отриманим ефектом із витратами або ресурсами, що використані (залучені) для досягнення цього ефекту.

Визнаючи ефективність одним із ключових критеріїв успішності господарювання, науковці дотримуються різних методичних засад під час оцінювання ефективності функціонування підприємств, що є об'єктивним і зумовлено зміною уявлень про підприємство, його ролі в системі економічних відносин мікро-, мезо-, макрорівнів. Неокласична теорія фірми, що тривалий час була домінуючою в дослідженні економічних систем, поступається сьогодні системно-інтеграційному підходу, за яким підприємство розглядається у вигляді об'єктних і процесних ресурсів, а також середовищних і проектних систем [8]; на заміну моністичному використовують багатоцільовий підхід, що якнайкраще відображає особливості управління соціально-економічною системою в умовах постіндустріальної економіки. У розв'язанні проблеми оцінки ефективності діяльності господарюючого суб'єкта дослідники спираються на фінансову чи вартісну концепцію підприємства, аргументують доцільність використання системи збалансованих показників, технології DEA, функціонально-вартісного, процесно орієнтованого аналізу тощо.

Що стосується ефективності функціонування інтегрованих бізнес-структур, то теоретичну основу для аналізу цих систем становлять концептуальні положення теорії економічних систем і ефективності. Разом із тим оцінювання ефективності діяльності інтегрованих структур бізнесу може бути реалізовано за різними моделями, що зумовлено як завданнями оцінки (визначення досягнутого рівня ефективності; чинників, що вплинули на ефективність; резервів підвищення ефективності), так і видами аналізу (ретроспективний, перспективний, структурний, рейтингової оцінки, синергетичного ефекту, бенчмаркінговий тощо). Одним із напрямів оцінювання ефективності функціонування господарських суб'єктів є порівняльна оцінка, що реалізується різними способами, а саме за порівняння фактичних показників із плановими, показниками попереднього року, фактичними показниками роботи підрозділів інтегрованої структури, показниками аналогічних економічних структур в Україні та світі, середніми показниками в галузі, регіоні та локальному ринку. Результатом такого аналізу є виявлення тенденцій розвитку та отримання об'єктивної оцінки щодо успішності функціонування інтегрованих структур у економіці.

У межах дослідження ефективності функціонування та розвитку інтегрованих бізнес-структур у торгівлі проведено порівняльну оцінку результатів діяльності інтегрованих структур, що представлені мережами роздрібною торгівлі продовольчими товарами, з торговельними підприємствами в Україні загалом. Під час розрахунків використано інформацію, подану Державною службою статистики України, та дані фінансової звітності за ПАТ «Базис», ТОВ «Амстор», ТОВ «555», ТОВ «Восторг», ПрАТ «ІКС5 Рітейл-груп», СУАП ТОВ «Європоль», ТОВ «Фоззі-Фуд», ТОВ «Таврія-В», ТОВ «Фора», ПАТ «Сіверське», наведені у відкритому доступі Агентством з розвитку інфраструктури фондового ринку України [9, 10] (табл. 1).

За результатами дослідження зроблено висновки щодо позитивної динаміки основних результатів діяльності як за групою торговельних мереж, так і на підприємствах торгівлі

Таблиця 1

Динаміка основних показників діяльності торговельних мереж вибіркової сукупності та підприємств торгівлі України за 2009–2012 рр.

Показник	Од. виміру	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (за підприємствами в Україні)					
Чистий дохід	млн грн	1181173,3	1380182,7	1662030,6	1648385,6
Фінансовий результат операційної діяльності (прибуток/збиток)	млн грн	10803,7	24843,8	45928,8	30074,0
Фінансові результати з оподаткування	млн грн	-8972,7	14839,3	21583,8	9608,0
Чистий прибуток (збиток)	млн грн	-13903,7	7547,4	12070,8	210,6
Торговельні мережі (за вибірковою сукупністю)					
Чистий дохід	тис грн	6936226,5	14648535,0	20943227,1	25614696,2
Фінансовий результат операційної діяльності (прибуток/збиток)	тис грн	434064,8	686516,5	1054307,8	773593,5
Фінансові результати до оподаткування	тис грн	-92781,2	58766,5	170266,8	294755,5
Чистий прибуток (збиток)	тис грн	-100220,0	49884,6	148018,6	289599,4
<i>У відсотках до попереднього року</i>					
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (за підприємствами в Україні)					
Чистий дохід	%	100,0	116,8	120,4	99,2
Фінансовий результат операційної діяльності (прибуток/збиток)	%	100,0	211,2	143,0	122,3
Фінансові результати до оподаткування	%	-	100,0	145,5	44,5
Чистий прибуток (збиток)	%	-	100,0	159,9	1,7
Торговельні мережі (за вибірковою сукупністю)					
Чистий дохід	%	100,0	211,2	143,0	122,3
Фінансовий результат операційної діяльності (прибуток/збиток)	%	100,0	158,2	153,6	73,4
Фінансові результати до оподаткування	%	-	100,0	289,7	173,1
Чистий прибуток (збиток)	%	-	100,0	296,7	195,7

України загалом. Також відзначено, що більш динамічний розвиток за аналізований період демонструють торговельні мережі. Темпи змін чистого доходу та фінансових результатів за торговельними мережами перевищують відповідні показники за підприємствами торгівлі загалом в Україні.

Для порівняльної оцінки ефективності функціонування інтегрованих бізнес-структур у торгівлі використано показники рентабельності. Враховуючи, що у прибутку відображається результат усіх операцій, і господарських, і фінансових, коефіцієнти рентабельності визнані найбільш узагальнюючими в переліку показників ефективності діяльності господарюючих суб'єктів. Показники рентабельності не лише дозволяють зробити висновок про результати діяльності підприємства, але й є індикаторами для обґрунтування інвестиційних рішень. У системі показників рентабельності виділяють такі основні групи, як показники

рентабельності активів, капіталу, продажів і витрат, у межах кожної із яких виокремлюють конкретні показники, що ґрунтуються на співвідношенні різних видів фінансових результатів і різних елементів активів, капіталу, доходів і витрат. Під час дослідження використано лише ті показники рентабельності, що можуть бути визначені без застережень і з урахуванням наявного інформаційного забезпечення (табл. 2).

Як свідчать розрахунки за підприємствами торгівлі в Україні за 2009–2011 рр. відмічено зростання, а за 2011–2012 рр. – зниження показників рентабельності. На відміну від підприємств галузі загалом, за групою торговельних мереж більшість показників рентабельності протягом усього аналізованого періоду мали лише позитивну динаміку. За розрахунками визначено також, що торговельні мережі мають значно більші показники рентабельності порівняно з відповідними по-

Таблиця 2

**Показники рентабельності торговельних мереж вибіркової сукупності
та підприємств торгівлі України за 2009–2012 рр.**

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (за підприємствами в Україні)				
Рентабельність				
активів	-1,95	0,94	1,34	0,02
інвестованого капіталу	-8,08	3,99	5,57	0,09
власного капіталу	-19,24	9,27	12,55	0,20
продажів	0,91	1,80	2,76	1,82
витрат	4,55	9,79	15,01	12,19
Торговельні мережі (за підприємствами вибіркової сукупності)				
Рентабельність				
активів	-1,68	0,57	1,33	2,35
інвестованого капіталу	-2,36	0,92	2,35	5,13
власного капіталу	-11,19	4,35	12,45	20,97
продажів	6,26	4,69	5,03	3,02
витрат	37,19	26,91	26,50	15,25

казниками торговельних підприємств України загалом. Найбільш суттєвими є розбіжності в абсолютних значеннях показників рентабельності в період 2011–2012 рр. На фоні зменшення показників рентабельності активів, інвестованого та власного капіталу загалом на підприємствах галузі, за групою торговельних мереж відмічено не лише збереження, але й збільшення відповідних показників. Отримані результати щодо абсолютного розміру та динаміки показників рентабельності дають можливість зробити висновок про те, що порівняно із середньостатистичним торговельним підприємством в Україні торговельні мережі здійснюють господарську діяльність більш ефективно та мають більш високий рівень інвестиційної привабливості.

Отже, проведені дослідження дозволили встановити, що торговельні підприємства, які функціонують як інтегровані структури, за основними результатами господарської діяльності мають більш високі показники динаміки порівняно із підприємствами внутрішньої торгівлі України загалом. Порівняльний аналіз показників рентабельності свідчить про переваги саме інтегрованих торговельних структур. Позитивна динаміка доходів і фінансових результатів, а також більш високі значення та зростання показників рентабельності за періодами часу дозволяє зробити ви-

сновок про те, що торговельні підприємства, які функціонують як інтегровані структури, здійснюють господарську діяльність більш ефективно, ніж торговельні підприємства в Україні загалом, що свідчить про перспективність організації бізнесу в торгівлі у вигляді інтегрованих структур і активний їх розвиток у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каплан Р. Стратегическое единство: создание синергии организации с помощью сбалансированной системы показателей / Р. Каплан, Д. Нортон. – М. : Вильямс, 2006. – 384 с.
2. Момот Т. В. Вартісно-орієнтоване корпоративне управління: від теорії до практичного впровадження : монографія / Т. В. Момот. – Х. : ХНАМГ, 2006. – 380 с.
3. Пушкарь А. И. Стратегические группы предприятий: концепция, методология, управление / А. И. Пушкарь, Ю. И. Жуков, А. А. Пилипенко. – Х. : Кросс-Роуд, 2006. – 440 с.
4. Чернега О. Б. Стратегические альянсы предприятий: формы, эволюция, перспективы : монографія / О. Б. Чернега, О. В. Озарина. – Донецк : ДонГУЭТ, 2005. – 221 с.
5. Пилипенко А. А. Організація управління інтегрованими структурами бізнесу в контексті збалансованої системи показників : монографія / А. А. Пилипенко, І. В. Ярошенко. – Х. :

- ИНЖЕК, 2007. – 152 с.
6. Власова Н. О. Роздрібні торговельні мережі: регіональні фактори розвитку : монографія / Н. О. Власова, О. В. Колчкова ; Харків. держ. ун-т харчування та торгівлі. –Х., 2012. – 255 с.
 7. Голошубова Н. О. Розвиток торговельних мереж в Україні / Н. О. Голошубова // Товари і ринки. – 2011. – № 1. – С. 15–24.
 8. Клейнер Г. Б. Развитие теории экономических систем и ее применение в корпоративном и стратегическом управлении / Г. Б. Клейнер. – М. : ЦЭМИ РАН, 2010. – 69 с. – (Препринт / ЦЭМИ РАН ; WP 98-2010).
 9. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрана.
 10. Державна установа «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України» [Електронний ресурс]. – офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.smida.gov.ua>. – Назва з екрана.

Е. А. Круглова, кандидат економічних наук; **Л. А. Михайлова** (Харьковский государственный университет питания и торговли). **Оценка эффективности функционирования интегрированных бизнес-структур в торговле.**

Аннотация. Представлены результаты анализа эффективности функционирования интегрированных бизнес-структур в торговле; исследованы основные результаты деятельности и показатели рентабельности торговых сетей; подтверждён более высокий уровень эффективности функционирования интегрированных структур по сравнению с другими формами существования бизнеса в торговле.

Ключевые слова: эффективность, интегрированная бизнес-структура, торговля, торговая сеть, рентабельность.

O. A. Kruglova, Cand. Econ. Sci.; **L. A. Mihailova** (Kharkiv State University of Food Technology and Trade). **The assessment of the efficiency of integrated business structures in trade.**

Summary. The results of the efficiency of the integrated business structures in trade are presented; the basic results of activity and the profitability indices of retail chains are researched; a higher level of efficiency of the integrated structures compared to other forms of business existence in trade is confirmed.

Keywords: efficiency, integrated business structures, trade, retail chain, profitability.